

FELIX ERMACORA

Teremts békét, törődj a kisebbségekkel!

Népcsoport- és kisebbségvédelem mint európai feladat

Nem minden kisebbség valós kisebbség - a jelenleg folyó vita álláspontja alapján ezt ma kijelenthetjük! Ezt az igazságot ismerte fel II. János Pál 1989. január elsején, a Világbéke Napja alkalmából kiadott humanitárius üzenetében, amely az egyes államok kisebbségi politikája mellett magukról a kisebbségekről is szól. A Szentatya üzenete nem a követelőző és taktikázó állami politika pozícióink támogatását jelentette, hanem általában beszél a kisebbségekről, bennszülötteket és őslakókat, vallási kisebbségeket említ, és rámutat, hogy a diszkrimináció semmilyen újabb formája (mint például a lakáskiutalásoknál vagy a munkavállalásban előforduló megkülönböztetés) sem megengedhető. Az üzenet a kisebbség egyfajta komplex meghatározását tartja szem előtt. Nem a kisebbségi kérdésekkel összefonódó politikai problémákat kívánja félreértelmezhető fogalmakkal elkendőzni, hanem a jelenlegi kisebbségi gondokat akarja jogilag és politikailag helyesen meghatározni. Az üzenet alapvető célkitűzése az emberi jogi törekvések támogatása. Az egyes államok és a nemzetközi szervezetek politikájában azonban nem mindig és minden emberi jogi okokból védelmezendő kisebbség számít jogi értelemben is valódi kisebbségnek.

Mit értünk kisebbségen?

Amikor a különböző országok és a nemzetközi szervezetek - mint például az Egyesült Nemzetek Szervezete vagy az Európa Tanács, az EK és az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet-politikájában védelmezendő kisebbségekről beszélnek, akkor az úgynevezett „nemzeti kisebbségek”-re (európai terminológia)¹ vagy a nyelvi, etnikai és vallási kisebbségek re (ENSZ-terminológia)² gondolnak, de egy esetben sem gondolnak olyan kisebbségekre, amelyeknek tagjai munkát és lakást keresnek, azaz bevándoroltakra és a menekültekre. Ezeket a modern szóhasználat „új kisebbségek”-nek nevezi.³ Az egyes államok gyakorlata és a nemzetközi jog jelenlegi állása szerint csak a „klasszikus kisebbségek” élveznek - ha egyáltalán élveznek - mint kisebbség nemzetközi és nemzeti védelmet, az egyéb kategóriákba tartozó csoportok nem.

A kisebbségeknek két fajtája létezik: a nemzetközi és többnyire a nemzeti jog által elismert kisebbségek és a kisebbségi pozícióban lévő, de jogi értelemben kisebbségnek nem nevezhető csoportok.⁴

Vajon ez a megkülönböztetés mesterséges, vagy létezik magyarázat kialakulására és meglétére, vagy netán teljesen önkényes lenne? A megkülönböztetés egyrészt a kisebbség fogalmának változásával, másrészt a jelenlegi európai népmozgással hozható összefüggésbe.⁵ Az etnikai, nyelvi, vallási és faji kisebbség fogalma a 19. századtól kezdődően alakult ki fokozatosan, az egyes államok gyakorlata alapján.⁶ A két világháború közötti időszak kisebbségvédelmi rendszerében megszilárdultak, a társadalomtudományok többé-kevésbé azonos értelmű szakkifejezéseivé váltak.⁷ A nézőpontokat illetően az ENSZ-korszak kezdetéig sem kétség, sem bármiféle beavatkozás a kisebbségi jogi doktrínában nem merült fel. Ahhoz, hogy egy csoportot egyáltalán kisebbségnek tekintsenek, figyelembe vették a letelepedettség jellegét és az adott országhoz fűződő állampolgári viszonyt. Kisebbségvédelmet csak olyan csoportok számára biztosítottak - ha biztosítottak -, amelyek egy adott földrajzi területen, nyelvi, etnikai, vallási vagy faji jegyek alapján különböztek a polgárok többségétől. A csoport tagjai vagy maga a csoport a fenti ismertetőjegyekhez a definíciókban és az állami gyakorlatban továbbra is ragaszkodtak; a legszélesebb körben elismert definíciók ezen a téren Capotortitól és Dechône-től származnak.⁸ Az úgynevezett új kisebbségeket is méltányoló progresszív teoretikusok mind ez ideig hiába küzdöttek a fenti meghatározás ellen. Ha tehát létezik is a faji megkülönböztetés elleni⁹ vagy specifikus kisebbségvédelem, ez az érvényes nemzetközi és nemzeti jogok alapján is a kisebbségben élő embereknek csak azt a kategóriáját illeti meg, amelynek sorsával szemben az Egyesült Nemzetek Szervezete sem kíván „közömbös” lenni.¹⁰

Hiba volna azonban azt feltételezni, hogy azok az emberek, akik etnikai, nyelvi, vallási vagy faji szempontból különböznek a többi embertől egy adott államban, de nem tartoznak a fenti értelemben vett kisebbségekhez, Európa jogfosztottjai és számkivetettjei lennének. Nem, ők is élvezik az általános emberi jogokat - rájuk is érvényes mindenekelőtt a diszkrimináció tilalma¹¹ -, viszont nem élveznek olyan csoportos jogokat - eltekintve az egyesülési és gyülekezési szabadságtól -, amelyek külföldiként is megilletnék őket.¹² Természetesen a törvény azt is tiltja, hogy elő ítéletekkel viseltessenek irántuk. Ezek a személyek a fentiekből következően egy nem mindig megfelelő, de mégiscsak speciális normákkal lefedett jogi státusba kerülnek, nevezetesen a menekültjog, az idegenjog, külföldiekre vonatkozó munkajog és az EK-törvények (beleértve az úgynevezett négy szabadságjogot is) hatálya alá.

Mindaddig, amíg Európában az idegenek kisebbséggé minősítésére vonatkozóan nem létezik egységes állampolitika, bele kell törödnünk, hogy a speciális kisebbségvédelem rájuk nem alkalmazható.

Bár az európai őslakosok, mint például a lappok esetében a „bennszülött kisebbség” (indigenous minorities) kifejezés lassanként meghonosodni lát szik, az Egyesült Nemzetek nem számítja őket a kisebbségek közé, hanem privilegizált kisebbségi státust élveznek.¹³ Nem létezik azonban nemzetközi jogilag rögzített meghatározás a kisebbségekre vonatkozóan, így elismerésük az egyes államok belügyei közé tartozik.¹⁴

A jelenlegi helyzet

A pápa 1989. január elsejei üzenete olyan időpontban született, amikor még senki sem láthatta előre, hogy a kisebbségvédelem két éven belül Európa egyik legégetőbb problémájává válik. Sem az 1947. évi békeszerződés, sem az Európa Tanács és az EK nem törődtek igazán a kisebbségek védelmével; a kisebbségek létezését e szervezetek megalakulásuk (1950, illetve 1957) óta szóba sem akarták hozni. Nyugat-Európa azon részein, ahol ez a probléma különösen égető volt, kétoldalú megállapodásokkal kerestek békés meg oldást. Kitűnő példa erre Dél-Tirol kérdésének a kezelése.¹⁵ Európa keleti felében az 1948 utáni államvezetők azonban a heveny problémák leküzdésére vagy a sztálinista-leninista ideológiát látták alkalmasnak, vagy a nacionalista propagandát vetették be, mint például Romániában.¹⁶

A kelet-európai kommunista rezsimek összeomlásával megszűnt a népcsoportok és kisebbségek gúzsba kötöttsége is. Az addig elnyomott kisebbségek és nemzetiségek szabadon kifejezhették saját identitásukat. Az önállósági törekvések, illetve a hatékony népcsoport- és kisebbségvédelem utáni vágyak a felszínre törtek. A mulasztások pótlásának szükségességét az Európa Tanács ismerte fel elsőként. Intézményi keretei között két olyan egyezménytervezetet dolgoztak ki, melyekről jelenleg politikai tárgyalások folynak.¹⁷ A koppenhágai EBEÉ-konferencia 1990 júniusában tág kereteket biztosított a kisebbségi kérdés megvitatására; jelenleg meg kell elégednünk azzal, hogy a legfontosabb nemzetközi szervezetek elkötelezték magukat a kisebbség- és népcsoportvédelem mellett.¹⁸ Az EBEÉ moszkvai konferenciája 1991 októberében kidolgozta egy békéltető mechanizmus alapjait,¹⁹ de az EK-parlament szintén évek óta fáradozik a kisebbségvédelem politikai vezérfonalának megalkotásán.²⁰

Ami a kétoldalú megállapodásokat illeti, a Német Szövetségi Köztársaság és Lengyelország, továbbá a Német Szövetségi Köztársaság és Csehszlovákia már eljutottak a népcsoportok védelmének bilaterális szerződésekbe foglalásáig.²¹

Nyitott kérdések

- A számos törekvés ellenére a lényegi problémák megoldatlanok maradtak. Ezek a következők:
- Érvényes-e a népek önrendelkezési joga a nemzetiségekre és a kisebbségekre?
  - Mi a helyzet a nemzetiségek és a kisebbségek autonómiájával, milyenek a minimális kritériumai az ilyen autonómiának?
  - Milyen legyen a nemzetiségek és a kisebbségek nemzetközi garancia rendszeré?

- Magukat a csoportokat kell védeni, vagy elegendő a nemzetiségek és kisebbségek tagjait jogokkal felruházni és kötelezettségeket kiróni rájuk; hol húzódnak a minimális jogok normatív határai?

- Mennyiben lehet a kisebbségektől vagy nemzetiségektől elvárt lojalitást jogi kötelezettséggé emelni?

A fenti problémák egyike sem oldódott meg a gyakorlatban, ezért továbbra is folytatódik a megoldás keresése.²²

Habár nem léteznek a kisebbségek és a nemzetiségek jogait tartalmazó lezárt katalógus, az elmúlt 45 évben születtek olyan jogi előírások, amelyek kedvezőek számukra. Ezek a rendelkezések a különféle nemzetközi jogi szövegekben szétszórva találhatók, és a legtöbb európai állam elismeri őket. Az alábbi előírások tartoznak ide: a népirtás - a kitelepítést is beleértve tilalma; csoportok és a csoporthoz tartozó személyek etnikai, nyelvi, faji vagy vallási különbözőségeken alapuló diszkriminációjának tilalma; lehetővé kell tenni a kisebbségek tagjai számára, hogy csoportjellegüket megtarthassák, valamint ebből levezetve lehetővé kell tenni a csoport számára, hogy megőrizze életképességét.²³ Mindezek ellenére az egyes államok és a nemzetközi szervezetek még nem jutottak arra az elhatározásra, hogy ezekből a szabályokból érvényes nemzetközi kódexet készítsenek.

A kisebbségvédelem akadályai

Ez a kódex máig meghiúsult olyan államok miatt, amelyek nem akarják ezeket a kodifikációs lépéseket megtenni. Az európai országoknak egy csoportja több oknál fogva is szkeptikus a nemzetiség- és kisebbségvédelemmel szemben. Franciaország teljesen nyíltan azt vallja, hogy területén nem élnek kisebbségek, ezért úgy véli, a kisebbségek védelmének kötelezettségét nem helyes nemzetközi szerződésekbe beépíteni.²⁴ Görögországban és Cipruson a macedónokat, illetve a ciprusi törököket még nemzetiségként sem ismerik el, nemhogy önálló államiságot biztosítanak számukra. Románia „nemzetállami” és ebből fakadó asszimilációs programjával a magyar népcsoport továbbélését próbálja akadályozni. Jugoszlávia a nemzetiségek és a kisebbségek elismerésétől immár azért ódzkodik, mert fél, hogy a be nem avatkozási záradékmegszűnése után idegen államok és nemzetközi szervezetek adnák meg a kegyelemdőfést a jugoszláv önállóságnak.²⁵ Törökország az örmény- és kurdkérdésben olyan nemzetiségi és vallási problémákat lát, amelyek a már általa elfogadottaknál magasabb szintű nemzetközi kötelezettségek kényszerű átvételéhez vezethetnek.

Hatékony jogvédelem

Látható tehát, hogy az újfajta nemzetiség- és kisebbségvédelemre irányuló, jelentős kezdeményezések ellenére tekintélyes erők gátolják az előrelépést. Úgy tűnik, néhány állam csak vonakodva kész jogi védelmet biztosítani, pedig mindenekelőtt az adott államközösség feladata lenne kialakítani a különböző népcsoportok mérgező előítéletek nélküli együttélését.

A kisebbségek védelméhez ugyanis bizonyos állami keretfeltételekre is szükség van. Ezekhez a keretfeltételekhez tartozik egyrészt a demokratikus államforma, másrészt a parlamentarizmus. Egyedül a demokratikus államforma biztosítja a politikai csoportosulások²⁶ közötti párbeszédet, és a parlament egyike azon fórumoknak, ahol ez a párbeszéd nyilvánosságra kerül. A keretfeltételekhez tartozik az általános emberi jogok tiszteletben tartása is, ahogy azokat az ENSZ 1948. december 10-i közgyűlése által elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata tartalmazza.²⁷ Ebben a tulajdonhoz való jog tiszteletben tartása is szerepel.²⁸ Egy kisebbségvédelmi rendszer államon belüli kereteihez hozzátartozik a szociális és gazdasági minimumok normája is, ahogy ez a legtöbb demokratikus állam alkotmányában megtalálható. Ehhez hozzá kell még tenni egy jogi garanciarendszert, mert egyedül ez nyújt fedezetet a viszályok békés úton történő megszüntetésére. Csakis ilyen belső keretek között jöhet létre a kisebbségek hatékony jogvédelme.²⁹

Védhatalom vagy „gondoskodó” hatalom

Nemzetközi ügyekre gyakran ráerőltetik a védőhatalom eszközét; hogy ez a kisebbségekre és a nemzetiségekre vonatkoztatva nem korrekt, a tudomány már régen világossá tette. A védőhatalom nemzetközi jogi értelemben többnyire egy államot jelent, amely magára vállalja egy másik állam vagy az ott élő állampolgárok érdekeinek valamilyen konfliktus miatt nemzetközileg el nem látott képviselését.³⁰ Ily módon a védőhatalmat nem lehet a kisebbségekre és nemzetiségekre vonatkoztatni, ebben az esetben inkább gondoskodó hatalomról van szó, amelynek valamilyen nemzetközi státusa van, és kiáll bizonyos kisebbségek és nemzetiségek mellett, anélkül hogy kiállítását már eleve idegen állam belügyeibe való beavatkozásnak tekintenék. A legjobb példát a gondoskodásra, amelyet egy hatalom a kisebbségek számára nyújt hat, az Olaszországban élő dél-tiroli német kisebbség sorsa mutatja. A tiroli országrész 1920-as olasz anektálása óta Ausztria egyfolytában Dél-Tirol érdekeiért küzdött. A két világháború között fáradozásait nem sok eredmény koronázta. Ma már azonban Ausztria ténylegesen gyakorolhatja az 1946. évi párizsi békeszerződésből eredeztethető „védhatalmi” jogait.³¹

Léteznek azonban „elfelejtett” kisebbségek is, melyeknek nincsen védő hatalmuk. Ezek mindenekelőtt a cigányok vagy más bennszülött kisebbségek, mint például a baszkok, a bretonok vagy a ladinok, akik állami védelem nélkül küzdenek létükért.

Védőhatalomnak lenni különleges hivatást jelent a fölöttébb érzékeny nemzetközi kapcsolatokban, mivel a védőhatalomnak az adott kisebbség vagy nemzetiség melletti kiállása, annak sikere attól függ, hogy az adott állam hajlandó-e a nemzetiség vagy a kisebbség érdekeit komolyan képviselni. Ha - akár védőhatalomként is - visszalépne, a kisebbség vagy nemzetiség melletti kiállását rögtön rosszindulatú tettnek tekintenék, főleg ha más, létfontosságú érdekek is kockán forognak. Emberi jogi ügyekben a védőhatalom funkcióját egy-egy nemzetközi konvenció minden tagja meg kaphatja, s nekik a panasztétel eszközével van lehetőségük arra, hogy az emberi jogok megsértése miatt nemzetközi szervezetek előtt lépjenek fel egy másik állammal szemben.³² Minden nemzetközi emberi jogi védelmi rendszer ismeri az állami panasztétel eszközét, de csak néhány, könnyen összeszámálható esetben éltek vele az európai emberi jogi konvenció alapján.³³ Az ezekből a panaszokból levont tapasztalatok azt mutatják, hogy kockázatos eszközről van szó, amelyhez nyilvános nyomásgyakorlás nélkül egyáltalán nem nyúlnak az érdekeltek. Az a tény, hogy a cigányok vagy a kurdok érdekében egy állam sem él a panasz lehetőségével, magáért beszél. Pedig a panasztétel mind az Európa Tanács, mind az ENSZ előtt lehetséges.

Nemzetközi garanciarendszer?

A fenti dilemmából, akár a védőhatalom hiánya, akár annak a csődbe jutása idézte azt elő, egyetlen út vezet ki, mégpedig a nemzetközi kisebbségvédelmi garanciarendszer. Csak ez tudja megalapozni a kisebbségek és a nemzetiségek védelmének nemzetközi felelősségét. Hiszen kétségkívül kollektív felelősségről van szó;³⁴ tulajdonképpen ez az alapvető jelentése az emberi jogok és ezzel együtt a kisebbségek és a nemzetiségek védelmére vonatkozó jogok nemzetközi garanciájának. Jóllehet a nemzetiségekkel és a kisebbségekkel kapcsolatban elsősorban az állami felelősség jöhet szóba, jelenleg mégis a nemzetközi kollektív felelősségért folyik a küzdelem, mivel néhányan azt remélik, ezáltal lehetőség nyílik a nemzeti keretek között zajló folyamatok befolyásolására.

Európában jelenleg két, már régen elavult kérdés mentén folyik a küzdelem:

a) Milyen legyen a kisebbség- és nemzetiségvédelem tartalmára vonatkozó minimumok nemzetközi normája?

b) Hogyan lehet ezt a minimális normát a lehető legjobban érvényre juttatni?

A tartalmilag megszabható minimumok normarendszerének a kisebbségek és nemzetiségek szükségleteire, azaz túlélésükre és identitásuk megőrzésére kell irányulnia. Ezek a szükségletek elsősorban a nyelvre, az iskolai képzésre, a demográfiai változtatások tilalmára, a hivatali pozícióba jutásra, továbbá a diszkriminációnak az élet összes területén érvényes tilalmára koncentrálnak.

Ezek azok a kulcskérdések, amelyeket egy védelmi rendszernek garantálnia kell. Ezek a nemzetiségek és kisebbségek alapszükségletei, ezeket fel kell ismerni és figyelembe kell őket venni. A kisebbségek helyzetétől függően ide tartozhat az autonómia is, amelyet - mint a tapasztalat mutatja - a törvényhozás, az igazságszolgáltatás, a közigazgatás és a helyi önkormányzatok terén biztosítani, illetve biztosíthatnak.

Ezeknek az alapfeltételeknek a biztosításáról van tehát szó. Elsősorban nemzetiségek és kisebbségek egyes tagjai számára szükségesek a fenti feltételek. Nekik ma még nagyon elhivatottnak kell lenniük ahhoz, hogy egyéni jogukat akadályok nélkül érvényesíteni tudják. Ezzel szemben, ha csoportos jogokról van szó, akkor magát a csoportot, illetve annak képviselőit ruházzák fel jogokkal. A csoportok számára lehetővé kell tenni, hogy igénybe vehessék az igazságszolgáltatást, a kisebbségi politikai pártoknak és a nemzetiségi szövetségeknek pedig meg kell adni a jogot, hogy a csoportot mint olyat, védelmükbe vegyék.³⁵

Milyen eszközökkel kell a nemzetközi garanciák rendszerét kidolgozni? A tapasztalat azt mutatja, hogy az európai emberi jogi rendszer jelenleg viszonylag biztos garanciát nyújt az egyéneknek emberi joguk érvényesítésére.³⁶ Három, kumulatív egymást kiegészítő modell létezik. Ezeket a modelleket a jogtudomány már 1907 óta felhasználja viszályok békés rendezésére,³⁷ de a nemzetiségek és a kisebbségek nemzetközi védelmére is használhatók. A konfliktusos eseteknél használt kontradiktórikus tényfeltárásról, a konfliktusban álló felek közötti közvetítésről és a jogsértések feletti ítélkezéssel van szó. Ez utóbbi két formában fordulhat elő: a bírói döntés vagy méltányosságon, vagy az írott jogon alapul.³⁸ Az embernek az a benyomása, hogy az európai kisebbség- és nemzetiségvédelem jelenlegi tervezeteiben; az EBEÉ-mechanizmusban³⁹ és az EK terveiben⁴⁰ mind a három modell megvalósul. Ezek a modellek nem kizárják, hanem kiegészítik egymást. Azt azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy gyakran különböző erők állnak a jelenleg tervezett eszközök mögött, amelyek különböző eredményekhez is vezethetnek. A mechanizmusok milyensége és hatékonysága azon a kérdésen múlik, hogy mi történik akkor, ha az állam nem hajlandó a területén letelepedett etnikai csoportokat, kisebbségeket elismerni és jellegzetességeiket megőzni, vagy ha az állam elutasítja a nemzetközi kisebbségvédelmi rendelkezéseket. Ilyen esetekben a nemzetközi jog továbbra sem képes segítségnyújtásra. A nemzetközi kényszerítő rendszer nem annyira kiforrott, hogy minden esetben működni tudna, hacsak az ENSZ a kollektív felelősség keretei között mozgásba nem tudja hozni szankciós mechanizmusát.⁴¹ Így ennek a kérdésnek a megválaszolását bízunk a jövőre.

A hamis nacionalizmus ellen

A nemzetiségi és kisebbségi konfliktusok jelenlegi állását figyelve az a benyomás alakul ki az emberben, hogy a nemzeti kisebbségek mintha nacionalista csoportokként konfrontálódnának. Egyre többször tesz fel a nemzet és a nacionalizmus értékére vonatkozó kérdést,⁴² amely több mint egy évszázadig uralta a nemzetközi kapcsolatokat Európában. Az első nagy, demokratikus konfrontációhoz a nemzetek és nemzetiségek értékével, illetve érettségével kapcsolatban az 1848. évi frankfurti Paulskirche, Közép- és Kelet-Európának - amely ekkor még teljes egészében az osztrák császársághoz tartozott - ez az első nagy, demokratikus polgári gyűlése vezetett. Nekem személyesen az a véleményem, hogy nemzet és nép megőrzendő közösségi értékek, a nacionalizmus viszont a nemzeti jelleg olyan perverziója, amely hegemoniatörekvéseken, fajgyűlöleten és előítéleteken alapszik. Veszélyes volna azonban a nacionalizmus elítélésével együtt a közösségi értékeket is elítélni; ezt mindenféleképpen el kell kerülni. A megfelelő látásmóddhoz és a mértékek helyes megválasztásához tanulási folyamatnak kellene párosulnia. Ez csak részben - a jogkultúra területén - a jog feladata. Az eredmény legnagyobb részét különböző nevelési folyamatokon keresztül - a szülői háznál, az iskolában, a templomban vagy akár a politikai pártokban - kell elérni.

Jegyzetek

Regio – Kisebbség, politika, társadalom 1994. 5. évf. 1.sz.

- 1 A „nemzeti kisebbségek”-kifejezés az Európai Emberi Jogi Konvenció (továbbiakban: EEJK) 14: cikkelyében található.
- 2 Az ENSZ-terminológiában szereplő kifejezés a polgári és politikai jogokról szóló egyezmény (továbbiakban: Egyezmény) 27. cikkelyében található. A szövegeket illetően lásd: Felix Ermacora (szerk.): *Internationale Menschenrechtstexte*, 3. kiadás, Wien 1982. 7956.
- 3 A kifejezés használatossá vált a nemzetközi terminológiában.
- 4 Ide elsősorban a Franciaországban honos bretonok és katalánok tartoznak, akiket Franciaország jogi értelemben nem ismer el kisebbségeknek.
- 5 A kisebbség fogalmának változását illetően ld.: Felix Ermacora: *Menschenrechte in der wandelnden Welt. I.* 1974. 349.
- 6 Uo.
- 7 Ld.: Felix Ermacora: The protection of minorities before the United Nations. *Recueil des Cours*, vol. 182 (1984), 251.
- 8 Capotorti, F.: *Study of the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities*, New York 1979. Sales Nr. E. 78 XIV. 1.; Dechônes definíciója többek között az ENSZ titkársága által kidolgozott kompilációban, az E/CN. 4/1191/WG. 5/CRP 1. sz. dokumentumban található.
- 9 Ebben az összefüggésben elsősorban a faji diszkrimináció tilalmának deklarációja és az arról született nemzetközi egyezmény érdemel említést, amelyben a „faji” fogalmába beleértették az etnikai eredetet is. A megfelelő szövegeket lásd a 2. jegyzetben szereplő kiadványban.
- 10 Elsősorban az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, továbbá a diszkrimináció tilalmának különböző formái tartoznak ide: ld. a 2. jegyzetben megadott szövegeket.
- 11 A közömbös magatartástól való intéz mindenekelőtt az ENSZ-közgyűlés 1948. december 10-i keltezésű, 217 C (III) sz. határozatában lelhető fel.
- 12 Ld.: például az EEJK 11. cikkelyét.
- 13 Ld.: Ermacora: The protection, *i. m.* 279. továbbá: Ermacora, F: Der Minderheitenschutz im Rahmen der Vereinten Nationen, *Ethnos* 31 (1988).
- 14 Az európai államok között jelenleg folyó vita legalábbis e felé hajlik. A kisebbségi kérdések már nem kizárólag az államok belső hatáskörébe tartoznak (a Charta 2. cikkelyének 7. sora), de a kisebbségek elismerése még mindig elsősorban belügynek számít.
- 15 Vö. Ermacora, F: *Südtirol und das Vaterland Österreich*, Wien 1984.
- 16 Ld.: Ermacora, F.: Bedrohtes Volkstum, in: *Handbuch zur Deutschen Nation* 2. 1987. 501.
- 17 Ld.: a European Commission for the Democracy Through Law szövegét: Preliminary Draft European Convention of Minorities valamint a Standing Conference on Regional Languages in Europe szövegét: European Charter for Regional and Minority Languages.
- 18 Ld.: mindenekelőtt az EBEE emberi dimenzióról tartott konferencia 1990. június 29-i koppenhágai találkozásának dokumentumát. *Regio* 1991. 2. 205-208.
- 19 Document of the Moscow Meeting of the Conference on Human Dimensions of the CSCE.
- 20 Az Európai Közösségben élő nemzetiségek jogairól szóló charta tervezete, Doc. PE 121. 211.
- 21 Ld.: a Német Szövetségi Köztársaság és a Lengyel Köztársaság közötti jószomszédsági, barátsági és együttműködési szerződés 20. cikkelyének 1. bekezdését, valamint a hasonló német-cseh szerződés 20. cikkelyét.
- 22 Jó példa volt erre a Wiener Institut für Staats- und Verwaltungsrecht rendezésében 1991 novemberében, a közép- és kelet-európai kisebbségek kérdéséről megtartott szimpózium, amelyen az alapvető elméleti problémákat tárgyalták meg.
- 23 Ermacora, F.: The protection, *i. m.* 303, 310.
- 24 Feltűnőek a Francia Köztársaság fenntartásai az egyezmény 27. pontjával kapcsolatban, amelyet Franciaország alkalmazhatatlannak minősített, mondván, hogy területén nem élnek kisebbségek.
- 25 Ld.: J. Dengler legutóbb megjelent cikkét.
- 26 Alapvető dolgokat fejt ki ezzel kapcsolatban H. Kelsen *Vom Wesen und Wert der Demokratie* című művében. (1929.; újabb kiadás: 1963.)
- 27 A szöveg megtalálható a 2. jegyzetben szereplő szöveggyűjteményben.
- 28 Ld.: a 17. jegyzetben az általános nyilatkozatot.
- 29 A védőhatalom fogalmáról lásd: Verdross/Simma: *Universelles Völkerrecht* 1984. 933.
- 30 Hafner részletesen tárgyalta a kérdést a kisebbségi problémával kapcsolatban a 22. jegyzetben említett szimpóziumon.
- 31 Ld.: Ermacora, F.: Südtirol, *i. m.*
- 32 Ld.: az EETK 26. cikkelyét és az Egyezmény 41. cikkelyét; Ezek kritikai elemzése: Ermacora, F: *Über die Staatenbeschwerde in Fragen der Menschenrechte*, FS-Bridel, 1968, 167.
- 33 Ld.: A European Commission on Human Rights kiadásában megjelent munkát: *Stock Taking of the Practice of the European Commission on Human Rights*, 1987.
- 34 Az emberi jogok betartásának kollektív felelősségét Európában először az Európai Emberi Jogi Bizottság hangoztatta az Ausztria és Olaszország közötti ügyben; Appl. 788/60.
- 35 Theodor Veiter a *Nationale Autonomie* című 1938. évi írásában dolgozta ki ezeket a klasszikusnak számító szempontokat.
- 36 Ld. Frowein/Peukert: *Europäische Menschenrechtskonvention*, 1985.

37 Utalás az 1907. október 18-án kelt, a viszályok békés rendezéséről szóló I. Hágai Egyezményre.

38 Ld. mindenképp a moszkvai dokumentumot, vö. a 19. jegyzettel.

39 Ld. mindenképp az EEJK 48. és utána következő cikkelyeit.

40 Ld. a 20. jegyzetet.

41 Ilyen mechanizmus európai szinten nincsen intézményesítve, az ENSZ-ben viszont igen. Ha egyes államok az általános nemzetközi jogot alapul vennék, akkor az emberi jogok tömeges és rendszeres megsértése miatt szembe kellene nézniük a beavatkozással. Ld. Ermacora, F: *Geiselfreiung als humanitäre Intervention im Lichte der UN-Charta*,

42 Ld.: Ermacora, F.: *Allgemeine Staatslehre* 1970, 58.

FELIX ERMACORA

MAKE PEACE, TAKE CARE OF MINORITIES. PROTECTION OF MINORITIES AS A TASK OF EUROPE

This paper gives an overview of the development, problems of terminology and open questions of international protection of minorities in Europe, distinguishing the category of “acknowledged” ethnic minorities from that of “new minorities”, organizing themselves according to new, particular aspects. It refers to obstacles of the protection of minorities, conditions of an effective protection of their rights, and the theoretical debates about the formation of an international system of guarantees. In response to the accusations qualifying the aspirations of nationalities as nationalism, the author speaks for the right of protection of the values represented by the minorities.